

نقش «بازی» در ایجاد خلاقیت و پرورش کودکان

اهداف آموزشی

- امید است خوانندگان محترم پس از مطالعه مقاله:
- ◀ بازی کودک را تعریف کنند.
- ◀ اهمیت بازی را بیان کنند.
- ◀ انواع بازی کودکان را توضیح دهند.
- ◀ با نقش والدین در افزایش شادی و لذت کودکان از بازی آشنا شوند.

مقدمه

به هرگونه فعالیت جسمی یا ذهنی هدفداری که به شکل گروهی یا فردی انجام پذیرد و موجب کسب لذت و ارضای نیازهای کودک شود «بازی» گویند. بازی به عنوان واقعیتهای انکارناپذیر، یکی از فعالیتهای آدمی و حتی حیوانات است. بازی یک فعالیت لذت بخش است که در برگیرنده افراد، اشیاء و تحرک است و نقش مهمی را در رشد و توسعه مهارتهای ضروری کودک ایفا می‌کند. بنا به نظر متخصصان رشد «بازی» کار و شغل کودک است. بازی یکی از نیازهای کودک است که ضمن سرگرمی، او را برای ورود به زندگی واقعی آماده می‌سازد. با این‌که بازی برای رشد اجتماعی، عاطفی، فیزیکی و شناختی کودک اهمیت دارد، اغلب مردم کمتر به نقش آن توجه می‌کنند و اغلب به بازی به عنوان عامل وقت‌گذرانی نگاه می‌کنند. کم بازی کردن، کودک را از بسیاری موفقیت‌های یادگیری محروم می‌کند. زیرا بازی مؤثرترین راه یادگیری برای کودک است و جبران آن با سایر روش‌ها امکان‌پذیر نیست.

ترتیب نویسندگان از راست به چپ

◀ سیده یسنا حسینی نیاز

کارشناس مسؤول آموزش بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی همدان

◀ راضیه ایلوخوانی

کارشناس بهداشت
دانشگاه علوم پزشکی همدان

◀ همداد آرانپور

مدیرگروه سلامت روانی و اجتماعی و اعتیاد
دانشگاه علوم پزشکی یاسوج

اهمیت و ضرورت بازی در کودکان

بازی روشی است که کودک با آن می‌تواند دنیای پیرامونش را بهتر بشناسد. کودکان از بدو تولد شروع به بازی می‌کنند و با افزایش سن و کسب تجربه، نوع بازی خود را تغییر می‌دهند. در اوایل تولد، کودک با اعضای بدن خود به بازی می‌پردازد، حرکت چشم‌ها و صدا درآوردن‌ها، همگی آغازگر بازی کودک است. با بزرگتر شدن نوزاد، بازی‌های او تخیلی‌تر و پیچیده‌تر می‌شوند. نتیجه پژوهش‌ها نشان می‌دهد، همان‌طور که بهبود شرایط بهداشتی و تغذیه‌ای می‌تواند بر روی رشد جسمانی فرد تأثیرگذار باشد، بهبود شرایط محیطی نیز امکان رشد هوشی کودک را فراهم می‌سازد و در این میان، بازی یکی از عواملی است که رشد هوشی کودک را تسریع می‌کند.

بازی‌ها کودکان را به مقررات و ضوابط زندگی آشنا می‌کنند، روح سازگاری را در آن‌ها پدید می‌آورند و فنون زندگی جمعی را آموزش می‌دهند. کودک ضمن بازی، راه زندگی کردن در دنیا، معانی و ارزش‌های دنیای مادی بزرگسالان را می‌آموزد و برای رسیدن به هدف برای تلاش‌های مستمر خود ارزش قایل می‌شود. کودک از طریق بازی به سه نوع یادگیری اساسی دست می‌یابد: یادگیری درباره خود، یادگیری درباره دیگران و جهان پیرامون، یادگیری حل مسایل. بنابراین در بازی کودک فرصت پیدا می‌کند تا نیروهای بالقوه خود را به نیروهای بالفعل تبدیل کند و تحت راهنمایی‌های مناسب بر یادگیری خود بیفزاید. در بازی‌های ذهنی کودک مجبور به فکر کردن، استدلال کردن و حل کردن مسایل است. کودک در بازی از طریق لمس کردن، دست مالیدن، به کار انداختن حواس به خصوص بساواایی، چشایی و بویایی حواسش را رشد و توسعه می‌دهد.

امروزه ثابت شده است کودکانی که به اندازه کافی و به درستی بازی نمی‌کنند از رشد ذهنی مناسب و رشد اجتماعی درست بی‌بهره هستند. ویلیام استون می‌نویسد «بازی غریزه‌ای برای رشد و نمو استعدادها یا تمرین مقدماتی برای اعمال آتی است».

نقش بازی در تکامل جسمی

بازی منجر به تکامل فعالیت‌های فیزیکی کودک می‌شود. کودکان فعالیت‌های جسمی معینی را برای لذت انجام داده و تکرار می‌کنند و این حرکات در جای خود به تکامل کنترل بدن کمک می‌کند. با انجام بازی و تکرار صداها تکلم کودک تکامل یافته و با تکرار اشعار و سرودها دامنه لغات کودک افزایش

می‌یابد. از طریق بازی حس بینایی، شنوایی و لامسه کودک پرورش می‌یابند و بین چشم و دست او هماهنگی بیشتر و بهتری ایجاد می‌شود و عضلات بدن او ورزیده می‌شوند و کودک به توانمندی‌های فکری و بدنی خود آگاهی پیدا می‌کند.

نقش بازی در تکامل شناختی

بازی يك عنصر کلیدی در تکامل شناختی کودک است. کودک از طریق بازی می‌تواند دانش و توانایی‌هایش را در حل مسایل افزایش دهد. کودک طی بازی به چند نوع یادگیری دست می‌یابد، به عنوان مثال وقتی با سایر کودکان مشغول بازی است، جهت برقراری ارتباط باید صحبت کند که منجر به تکامل زبان می‌شود، باید به افکارش نظم دهد و بتواند با دیگران هماهنگ شود و در نهایت درکش را از اندازه، شکل و بافت اشیا از راه بازی افزایش می‌دهد.

نقش بازی در تکامل عواطف و احساسات

بازی عواطف و احساسات کودک را بیدار ساخته و او را بسوی زندگی اجتماعی راهنمایی می‌کند. کودک از طریق بازی، احساسات، ترس‌ها و نگرانی‌های خود را ابراز کرده و در بسیاری از موارد مسایل خود را حل می‌کند. کودکان در بازی‌های گروهی، راه و رسم زندگی با دیگران را می‌آموزند و تجارب جدیدی کسب می‌کنند. کودک از طریق بازی حس تعاون و احترام به دیگران را در خود رشد می‌دهد و چگونگی رعایت مقررات را نیز فرا می‌گیرد.

نقش بازی در تکامل اجتماعی

بازی در رشد اجتماعی کودکان تأثیر چشمگیری دارد. کودکان از طریق بازی نخستین گام‌ها را برای اجتماعی شدن برمی‌دارند و از راه بازی گروهی به ارزش کودکان دیگر که بدون آنان بازی مقدور نیست، پی می‌برند. آنان یاد می‌گیرند که چگونه درباره قوانین بازی توافق کنند و گروهی به بازی بپردازند. از طرف دیگر، کودک در ضمن بازی با نقش خود در آینده آشنا می‌شود و قدرت جسمانی، کلامی، ذهنی و استعداد خود در برقراری ارتباط با دیگران را گسترش می‌دهد و همکاری، همیاری و مشارکت کودک توسعه می‌یابد.

انواع بازی در کودکان

با تغییر سن کودکان نوع بازی‌های آن‌ها نیز تغییر می‌یابد.

آب‌پاشی در حمام یا دویدن دنبال هم در اتاق، می‌تواند یک بازی خوب محسوب شود. شما بهترین اسباب بازی کودک خود هستید! پس با کودک بازی کنید تا بازی لذت و شادی بیشتری برای او داشته باشد. هنگام بازی کردن با کودک خود صحبت کنید تا توانایی تکلم او را نیز افزایش دهید. زمانی او را به بازی دعوت کنید که شاد و سرحال باشد. برای کودک امکان بازی به تنهایی و همچنین با دیگران را فراهم کنید و اجازه دهید که کودک، خودش نوع بازی را انتخاب کند. به هر حال بازی و وسایل بازی باید متناسب با سن، شخصیت، توانایی‌ها، تجربیات، علایق و وضعیت محیطی انتخاب شده و ایمن و مطمئن باشد. بهترین اسباب بازی آن است که کودک را مجذوب خود کند و بیشترین امکانات یادگیری را برای وی فراهم آورد.

توصیه‌هایی برای والدین

۱. کودکان در انتخاب بازی آزاد باشند، یعنی مربی و والدین بازی را برای بچه‌ها انتخاب نکنند و به او القا نکنند.
۲. تلاش کنیم تا بازی‌های کودکان متناسب با فرهنگ و ارزش‌های خانواده باشد.
۳. در بازی کودکان دخالت نکنیم؛ اما راهنما و کمک‌دهنده خوبی باشیم.
۴. با هم‌بازی شدن با کودکان راه دوستی‌ها را باز کنیم و راه

برخی از بازی‌ها، بازی‌هایی هستند که در آن‌ها کودک به تمرین روابط و نقش‌های اجتماعی می‌پردازد. مثل مهمان بازی. به این ترتیب آنچه را که به عنوان الگو پیرامون خود می‌بیند در بازی‌های خود انجام می‌دهد. الگوهای کودک در این نوع بازی‌ها اغلب والدین یا نزدیکان یا افرادی هستند که برای کودک مهم به شمار می‌روند. در برخی دیگر از بازی‌ها کودک به تمرین حرفه و مشاغل مختلف می‌پردازد. ایفای نقش دکتر و مریض، پلیس، راننده و... از جمله این بازی‌ها هستند.

برخی دیگر از بازی‌ها خیالی هستند که تحت تأثیر قدرت تخیل کودک شکل می‌گیرند. این نوع بازی‌ها ممکن است تحت تأثیر تماشای برخی فیلم‌ها و کارتون‌ها، رنگ و بوی خاصی پیدا کند. بازی‌های دیگر از نوع بازی‌های فکری هستند و در آن‌ها کودک به رشد فکری و ذهنی خود می‌پردازد. این نوع بازی‌ها با رشد شناختی و فکری کودک مرتبط هستند. بازی‌های دیگر جنبه تمرینات جسمانی و ورزشی دارند. کودک به دلیل انرژی سرشار خود با جست و خیز ساده یا بازی‌های جسمانی پیچیده‌تر سرگرم می‌شود.

میزان لذت کودک از بازی، تنها وابسته به نوع و تعداد اسباب بازی‌هایش نیست، پس باید کاری کنیم که کودک در زمان بازی کردن، بیشترین لذت و شادی را ببرد. هرکاری، از پرتاب کردن حباب‌های کف صابون به طرف همدیگر تا

پارک‌ها اجازه دهیم، بچه‌ها با هم دوست شوند و بازی کنند، از وارد شدن به محیط بازی کودکان بپرهیزیم.

۲۲. از همبازی شدن کودکان با افراد بزرگتر به ویژه نوجوانان و جوانان جلوگیری کنیم.

۲۳. کودکان همواره نیازمند بازی هستند، پس اسباب بازی‌های مناسب هر مکان را همراه خود داشته باشیم.

۲۴. کودکان باید به مجموعه‌ای از بازی‌های جسمی، اجتماعی، عاطفی و ذهنی بپردازند. هنگامی که فقط یکی از بازی‌های را انجام می‌دهند مثل «بازی‌های ذهنی»، از رشد اجتماعی، جسمی و عاطفی محروم شده و احتمال بروز عصبانیت و پرخاشگری در آن‌ها افزایش می‌یابد.

نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت و نقش سازنده‌ای که بازی در رشد کودکان دارد و بر این اهمیت و ضرورت از طرف متخصصان، صاحب‌نظران و بزرگان تاکید فراوان شده است، توجه به آن لازم و ضروری است، طوری که والدین در مسیر تربیت کودک خود در بیشتر موارد می‌توانند از بعد بازی وارد شده و تربیت مناسبی را روی کودک خود اعمال کنند.

منابع

۱. نظری نژاد، محمد حسین (مترجم)، آموزش در دوران کودکی، (اسپارک، برنارد)
۲. حقیقی، فریدون (مترجم)، رشد عقلانی کودک از دیدگاه پیازه، (جینزبرگ)
۳. بازی و اهمیت آن در یادگیری، رسول آذر
۴. کتاب روانشناسی رشد تالیف جیمز دیلیو و وندرز ندن ترجمه: دکتر حمزه گنجی
۵. مقاله " نقش بازی در رشد کودکان" - برگرفته از وبلاگ <http://mohagheghh.persianblog.ir>
۶. بازی کودکان در اسلام، محمدصادق شجاعی، مرکز پخش پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، قم مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۵.
۷. روان شناسی بازی، دکتر محمدعلی احمدوند، انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ پنجم.
۸. نقش بازی در ایجاد خلاقیت و پرورش کودکان، مولف: ابوالقاسم ریاحی، چاپ اول، پاییز ۱۳۸۰، نشر پرنیان

- پنهان کاری‌های دوره جوانی را ببندیم.
۵. وقتی کودک شما مشغول بازی است به او نزدیک شوید و اگر اجازه می‌دهد و دوست دارد که همبازی او شوید، ضمن بازی رفتارهایش را تقلید کنید و به این ترتیب او متوجه رفتارهای خودش و توجه سازنده شما می‌شود.
 ۶. بازی با کودک به طوری که او در بازی موفق و برنده شود، موجب شادی و اعتماد به نفس کودک می‌شود.
 ۷. کاری کنیم که بازی به صورت تجربه‌ای لذت بخش در ذهن بچه باقی بماند.
 ۸. برای متوقف کردن بازی از امر و نهی بپرهیزیم.
 ۹. با توجه به روحیه کنجکاو کودک به گونه‌ای او را راهنمایی کنیم که به تفکر مثبت و اندیشه خلاق و سازنده دست یابد.
 ۱۰. مراقب باشیم که محیط بازی موجب آسیب جسمی، فکری یا روانی نشود.
 ۱۱. در انتخاب نوع بازی به سن و جنس و توانایی‌های فرزندمان توجه کنیم.
 ۱۲. نوع و مدت زمان بازی فرزندمان را کنترل کنیم که از فشارهای هیجانی و روحی بیش از حد دور باشد.
 ۱۳. از محدود کردن کودک در هنگام بازی بپرهیزیم.
 ۱۴. وسایل بازی را مناسب سن و رشد جسمی و ذهنی کودک تهیه کنیم.
 ۱۵. آداب اجتماعی و چگونگی رفتار با دیگران را ضمن همبازی شدن با کودکان می‌توانیم به شکل غیرمستقیم به آن‌ها بیاموزیم.
 ۱۶. برای انتخاب همبازی‌های خوب فرزندمان را غیرمستقیم راهنمایی کنیم. زیرا رفتارهای یک همبازی خوب تأثیر بسیار مثبتی در آینده او خواهد داشت.
 ۱۷. برای تقویت حس همکاری و مسئولیت‌پذیری فرزندمان با او توافق کنیم که پس از بازی اسباب بازی‌های خود را جمع کرده و گرنه دفعه بعد اجازه استفاده از آن‌ها را نخواهد داشت.
 ۱۸. از فرزندمان بخواهیم که اجازه دهد تا همبازی‌هایش از اسباب بازی‌های او استفاده کنند؛ زیرا موجب تقویت حس نوع دوستی و ارتباط بهتر با دیگران می‌شود.
 ۱۹. اسباب بازی‌های گران قیمت ممکن است، وسیله بازی مفید نباشد؛ هنگام خرید توجه داشته باشیم که اسباب بازی باید بتواند قدرت خلاقیت و سازندگی فرزندمان را رشد دهد.
 ۲۰. وسایل بازی جورکردنی، پازل‌ها، خمیر بازی اسباب بازی‌های مناسبی به شمار می‌روند.
 ۲۱. در محیط‌های بازی گروهی مثل زمین بازی کودکان در